

Верховний
Суд

Кримінально-правові аспекти протидії домашньому насильству

Мазур Микола Вікторович
суддя Верховного Суду, к.ю.н., доцент

Домашнє насильство – чому це проблема?

Kontrovà проти Словаччини

(заява № 7510/04, рішення ЄСПЛ від 31.05.2007)

2 листопада 2002 року заявниця зажадала порушити кримінальну справу проти свого чоловіка за напад на неї і побиття електричним дротом. Пізніше, повернувшись до відділення разом з чоловіком, за сприяння поліції вона внесла зміни до своєї заяви, щоб кримінальна справа не була порушена. 31 грудня 2002 року її чоловік застрелив їх дочку й сина 1997 і 2001 років народження та покінчив життя самогубством. Заявниця не отримала ніякої компенсації.

Порушення ст. 2 і 13 Конвенції

Домашнє насильство – чому це проблема?

Ориз проти Туреччини

(заява № 33401/02, рішення ЄСПЛ від 09.06.2009)

Протягом багатьох років заявниця та її мати піддавалися нападам і загрозам з заподіянням тяжкої шкоди здоров'ю з боку чоловіка заявниці, Х.О. За єдиним винятком кримінальні справи проти Х.О. не порушувались, тому що жінки забирали свої заяви, хоча вони і пояснювали, що роблять це через погрози вбивством з боку Х.О. Нарешті, коли жінки спробували виїхати, щоб розлучитися з Х.О., той застрелив свою тещу, пояснивши це тим, що була порушена його честь. Його визнали винним у вбивстві і засудили до довічного позбавлення волі, але на час розгляду справи в апеляційній інстанції він був звільнений і продовжив, як стверджувала заявниця, погрожувати їй.

Порушення статей 2 (щодо тещі), 3 (щодо дружини) і (вперше у справах про домашнє насильство) 14 Конвенції

Законодавчі новели

Закон України № 2227-VIII від 06.12.2017

Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами

Набрав чинності 11.01.2019

Обмежувальні заходи (ст. 91-1 КК, ст. 194 КПК)

Кримінально-правові

- Застосовуються до особи, яка вчинила домашнє насильство, **одночасно з призначенням покарання**, не пов'язаного з позбавленням волі, **або звільненням** з від кримінальної відповідальності чи покарання
- Можуть застосовуватися на строк від 1 до 3 місяців і за потреби можуть бути продовжені на визначений судом строк, але не більше як на 12 місяців

Кримінально-процесуальні

- Застосовуються до підозрюваного **одночасно із застосуванням запобіжного заходу**, не пов'язаного з триманням під вартою
- Можуть застосовуватися на строк не більше 2 місяців, але цей строк може бути продовжено за клопотанням прокурора

Обтяжуючі та пом'якшуючі покарання обставини

Обтяжуючі + нові кваліфікуючі ознаки до статей 115, 121

- вчинення злочину на ґрунті статевої приналежності
- вчинення злочину щодо особи, яка страждає на психічний розлад, зокрема на недоумство, має вади розумового розвитку, а також вчинення злочину щодо малолітньої дитини або у присутності дитини
- вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах

Пом'якшуючі + нові ознаки до ст. 116 і 123 КК (у стані сильного душевного хвилювання)

- вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного жорстоким поведженням, або таким, що принижує честь і гідність особи, а також **за наявності системного характеру** такого поведження з боку потерпілого

Стаття 126-1. Домашнє насильство

Домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

На сьогодні є 10 вироків щодо злочинів, пов'язаних із домашнім насильством

Покарання за злочин

- ст. 125 ч. 2 (легке тілесне ушкодження) – *до 2 років обмеження волі*
- **ст. 126-1 (домашнє насильство)** – до 5 років обмеження волі або *до 2 років позбавлення волі*
- ст. 122 ч. 1 (тілесне ушкодження середньої тяж.) – до 3 років обмеження волі або *до 3 років позбавлення волі*
- Ст. 126 ч. 2 (мордування) – до 5 років обмеження волі або *до 5 років позбавлення волі*

ІНШІ НОВІ ЗЛОЧИНИ

- Примушування до абортів без добровільної згоди потерпілої особи (ч. 2 ст. 134 КК)
- Примушування до стерилізації без добровільної згоди потерпілої особи (ч. 4 ст. 134 КК)
- Примушування до шлюбу (ст. 151-2 КК)

ІНШІ НОВІ ЗЛОЧИНИ

Ст. 152 КК. Зґвалтування

«Вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, **без добровільної згоди потерпілої особи (зґвалтування)**»

Раніше:

«Зґвалтування, тобто статеві зносини із **застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи**»

Інші нові злочини

Ст. 153 КК. Сексуальне насильство

Вчинення **будь-яких насильницьких дій** сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи (сексуальне насильство)

Стаття 154. Примушування до вступу в статевий зв'язок

Примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою

Інші нові злочини

Ст. 390-1 КК. Невиконання обмежувальних заходів,
обмежувальних приписів або непроходження програми для
кривдників

На сьогодні є 1 вирок за цією статтею

Справи приватного обвинувачення

Неможливість закриття проваджень у формі приватного обвинувачення у зв'язку з відмовою потерпілого від обвинувачення

(зміни внесені до ст. 284 КПК, але не до ст. 26, де така відмова визначена як безумовна підстава для закриття кримінального провадження)